

»Fröken Albertine har rest!« Den psykologiska insikt som smärtan ger kan psykologien aldrig skänka. Nyss, medan jag analyserade mig själv, hade jag trott att denna skilsmässa utan att vi återsett varandra var just vad jag önskade, ty jag hade jämfört det ringa nöje Albertine beredde mig med de talrika begär som hon hindrade mig att tillfredsställa – nyss hade jag alltså känt mig skarpsinnig när jag dragit slutsatsen att jag inte ville se henne mera, att jag hade upphört att älska henne. Men orden »Fröken Albertine har rest« väckte i mitt hjärta en smärta så häftig att jag kände att jag inte länge skulle kunna uthärda den; den måste omedelbart undanröjas. Ömsint om mig själv liksom min mor om min döende mormor och driven av samma åstundan som gör att man vill bespara en älskad människa ett lidande, sade jag mig: »Vänta bara ett ögonblick, vi skall nog hitta något botemedel, var bara lugn, du skall inte behöva plågas så här.« Det var alltså i denna riktning som min självbevarelse-drift sökte de första lindrande medlen att lägga på det öppna såret: »Det har ingen betydelse, jag skall genast laga att hon kommer tillbaka. Jag skall undersöka möjligheterna, men under alla förhållanden kommer hon att vara här i kväll. Jag behöver alltså inte oroa mig.« – »Det har ingen betydelse«, tänkte jag, men inte nog med det, jag hade också försökt ge Françoise detta intryck, ty jag ville inte visa henne min smärta, och även i den stund då smärtan kändes outhärdlig glömde inte min kärlek att

den måste framstå som en lycklig kärlek, en besvarad kärlek, i synnerhet inför Françoise, som inte tyckte om Albertine och alltid betvivlat hennes uppriktighet. Ja, nyss, innan Françoise kom in, hade jag trott att jag inte längre älskade Albertine, att jag inte utelämnat något i min exakta analys; jag hade trott mig känna mitt hjärtas innersta. Men hur klart vårt intellekt än må vara förmår det inte urskilja sina egna beståndsdelar, som förblir omedvetna så länge de inte påverkats av ett fenomen som kan isolera dem, så att de från det flyktiga tillstånd de oftast befinner sig i småningom börjat antaga en fastare form. Det var ett misstag när jag trott att jag såg klart i mig själv. Men denna insikt, som inte ens de finaste andliga instrument kunnat ge mig, den gavs mig nu, hård, omisskännlig och sällsam, likt ett salt utkristalliserat av den häftiga smärtreaktionen. Jag var ju så van vid att ha Albertine i närheten, och plötsligt fick nu Vanan ett nytt ansikte. Hittills hade jag i den sett framför allt en upplösande makt som berövar förnimmelserna deras särprägel och rentav förtar medvetandet om dem; nu såg jag den som en fruktansvärd gudomlighet, till den grad sammanlänkad med oss, och med sitt intetsägande ansikte så införlivat med vårt hjärta, att om den plötsligt lösgör sig och vänder sig ifrån oss, då åsamkar oss denna gudomlighet, som vi förut nästan inte kunnat urskilja, en plåga värre än någon annan, då blir den lika grym som döden själv.

Först måste jag läsa hennes brev, eftersom jag ville fundera ut bästa sättet att få henne att komma tillbaka. Jag var säker om att det stod i min makt, ty eftersom framtiden är något som tills vidare endast existerar i vår tanke, tycker man sig ännu kunna ändra på den genom ett viljeingripande *in extremis*. Men samtidigt mindes jag att jag sett den påverkas av andra krafter än min egen, krafter mot vilka jag ingenting skulle ha förmått, även om jag förfogat över mera tid. Vad hjälper det att klockan

ännu inte är slagen, om man ingenting kan göra åt det som kommer att hända? När Albertine bodde hos mig var jag fast besluten att behålla initiativet till vår skilsmässa. Och nu hade hon gått. Jag öppnade Albertines brev. Det lydde så:

»Min vän, förlåt att jag inte vågade säga dessa ord muntligt, men jag är så feg, jag har alltid varit så rädd för dig att jag inte kunnat förmå mig därtill. Jag borde ha sagt så här: Vi kan inte längre leva tillsammans; ditt utbrott häromkvällen visar för övrigt att någonting har ändrats i vårt förhållande till varandra. Den kvällen kunde vi göra upp saken, men om några dagar skulle skadan bli obotlig. Det bästa är därför att vi skiljs som vänner, eftersom vi lyckligtvis kunde försonas, därför sänder jag dig dessa rader, älskling, och jag ber dig vara så snäll och förlåta mig om jag nu gör dig litet ledsen; tänk på att min egen sorg är mycket större. Kära min gosse, jag vill inte bli ovän med dig, det är redan svårt nog att så småningom – och det mycket snart – bli dig likgiltig. Eftersom mitt beslut är oåterkalleligt har jag redan bett Françoise att ta fram mina koffertar, och nu skall jag ge henne detta brev att lämna till dig. Farväl – det bästa av mig själv lämnar jag hos dig. Albertine.«

Allt det här har ingen betydelse, tänkte jag, det är rentav bättre än jag trodde, ty eftersom hon inte menar någonting av allt detta, så är naturligtvis det hon skriver bara ett skrämskott. Först och främst gäller det att se till att Albertine är här igen i kväll. Tyvärr är det väl så att makarna Bontemps är dåliga människor som utnyttjar sin systerdotter för att pressa av mig pengar. Men det må vara hänt. Om jag också skulle behöva ge madame Bontemps halva min förmögenhet för att få tillbaka Albertine i kväll, skulle det i alla fall bli tillräckligt över för att ge Albertine och mig möjlighet att föra ett behagligt liv. Samtidigt överlade jag med mig själv om jag redan nu på förmiddagen kunde hinna beställa yachten och Rolls Roycen som hon

önskade sig, och eftersom varje tvekan var försvunnen hade jag totalt glömt bort att jag tidigare funnit det oklokt att ge henne dem. Och om det inte hjälper att jag får madame Bontemps på min sida, om Albertine skulle vägra att lyda sin moster och kräva att få full frihet för att komma tillbaka – då går jag med på det, hur smärtsamt det än månede vara; hon får gå ut ensam när hon vill, man måste vara beredd även till de tyngsta offer när det gäller den sak som är viktigast för en, och det viktigaste var – trots allt som jag denna morgon kommit fram till genom mina exakta och orimliga resonemang – att Albertine bodde här. Kan jag för övrigt påstå att det skulle varit enbart plågsamt för mig att ge Albertine denna frihet? Det vore osannfärdigt. Jag hade ju ofta känt att smärtan i att ge henne tillfälle att försynda sig bakom min rygg kanske ändå var mindre än den sorg jag ibland kände när jag märkte att hon vantrivdes med mig, hos mig. Att höra henne be att få gå bort någonstans och låta henne göra det, i tron att det rörde sig om förberedda orgier, skulle visserligen ha varit ohyggligt svårt. Men att säga till henne: »tag vår båt, tag tåget och res bort på en månad till det eller det landet där jag aldrig har varit och där jag inte alls kommer att veta vad du har för dig« – det hade ofta tett sig lockande eftersom jag tänkte att jämförelser på avstånd borde utfalla till min fördel, så att hon skulle bli glad att komma tillbaka. Det var säkert också vad Albertine själv ville; hon krävde ju ingalunda denna frihet, som jag för övrigt i viss mån skulle lyckas begränsa genom att dagligen erbjuda henne nya nöjen. Nej, vad Albertine ville, det var att jag skulle sluta bråka med henne, och framför allt – liksom Odette fordom hade krävt av Swann – att jag bestämde mig för att gifta mig med henne. När hon väl blivit gift kommer hon inte längre att bli så angelägen om sin frihet; vi stannar hemma tillsammans och blir lyckliga! Det skulle naturligtvis betyda att jag finge avstå från Venedig.

Men hur likgiltiga, bleka och livlösa ter sig inte de mest lockande städer – för att inte tala om hertiginnan de Guermantes och teatern – när man är så smärtsamt bunden vid ett annat hjärta att man inte förmår avlägsna sig! Albertine har för övrigt alldeles rätt i fråga om giftermålet. Till och med mamma fann det löjligt att skjuta upp saken gång på gång. Jag borde ha gift mig med Albertine för länge sedan, och nu måste jag göra det; det var därför hon skrivit detta brev som hon inte menade ett ord av, och för den skull hade hon för några timmar avstått från att komma tillbaka, vilket hon säkert var lika angelägen om som jag själv. Ja, det var detta hon ville, detta var avsikten med hennes handlande, sade mitt deltagande förnuft, men jag kände att förnuftet när det talade så alltid utgick från samma hypotes som det godkänt från början. Och egentligen visste jag att det var den motsatta hypotesen som alltid hade visat sig stämma. Visserligen hade denna andra hypotes aldrig varit djärv nog att direkt påstå att Albertine haft en förbindelse med mademoiselle Vinteuil och hennes väninna. Men den gång då jag överväldigades av detta ohyggliga meddelande, just som tåget rullade in på Incarvilles station, var det ändå den senare hypotesen som visade sig stämma. Denna hade dock aldrig i fortsättningen räknat med att Albertine vore i stånd att på detta sätt spontant gå ifrån mig utan att underrätta på förhand och ge mig tid att hindra henne. När nu livet ånyo tvingade mig till ett halsbrytande språng, och den verklighet som påtvingades mig var lika ny som den man ställs inför genom en fysikers rön, en rannsakningsdomares undersökningar eller en historikers upptäckter om de dolda orsakerna till ett brott eller en revolution, så överträffade denna verklighet den senare hypotesens försiktiga prognoser – och likväl uppfyllde den dem. Det var inte förnuftet som uppställt denna hypotes, och den paniska skräck jag känt den kväll då Albertine inte hade kysst mig godnatt, den natt då

jag hört ljudet av ett fönster som öppnades, denna skräck var inte rationell. Men – som fortsättningen ytterligare skall visa och som åtskilliga episoder redan har antytt – om förnuftet inte är det subtilaste, effektivaste och lämpligaste verktyget när det gäller att få grepp om sanningen, så är det bara ännu ett skäl att börja med förnuftet och inte med något slags intuition från det omedvetna, eller genom att a priori sätta tro till föraningar. Det är livet som, genom den ena erfarenheten efter den andra, småningom låter oss upptäcka att det inte är förnuftet utan andra krafter som lär oss vad som är viktigast för vårt hjärta eller för vår ande. Då är det förnuftet självt som konstaterar att dessa krafter är överlägsna, och som av rationella orsaker lämnar plats för dem och går med på att bli deras medarbetare och tjänare. Tron bekräftas av erfarenheten. Den oförutsedda olycka som jag nu ställdes inför tycktes mig också den (liksom Albertines vänskap med två lesbiska kvinnor) välbekant, därför att jag läst ut den ur många tecken, av vilka jag (trots alla motsatta påståenden från mitt förnuft, som stödde sig på Albertines egna uttalanden) kunnat förstå att hon var trött på och kände avsky för denna slavtillvaro: hur ofta hade jag inte tyckt mig se dessa tecken stå skrivna liksom med osynligt bläck djupt inne i Albertines sorgset undergivna ögon, på hennes kinder, där en oförklarlig rodnad plötsligt flammade upp, i ljudet av fönstret som häftigt hade öppnats! Visserligen hade jag inte vågat gå till botten med min tolkning och uttryckligen formulera tanken att hon plötsligt kunde resa sin väg. Så länge jag tack vare Albertines närvaro befann mig i själslig jämvikt hade jag aldrig tänkt mig något annat än en avresa som jag själv skulle ordna vid någon obestämd tidpunkt, med andra ord i en tid som inte existerade; jag hade alltså bara inbillat mig att jag räknade med att hon skulle ge sig i väg, på samma sätt som människor föreställer sig att de inte fruktar döden när de vid full vigör tänker

på den – i själva verket för de bara in en rent negativ idé mitt i en god hälsa som just skulle rubbas av den annalkande döden. Hur ofta och hur klart jag än hade kunnat föreställa mig att Albertine skulle ge sig i väg av egen fri vilja, hade jag ändå aldrig kunnat ana vad detta uppbrott i verkligheten skulle innebära för mig – vilken unik, fruktansvärd, okänd och alldeles ny smärta. Om jag också hade förutsett detta uppbrott, om jag också hade tänkt på det oavslutligen i årtal, skulle ändå inte alla dessa tankar sammantagna på minsta sätt ha kunnat jämföras, vare sig kvantitativt eller kvalitativt, med det ofattbara helvete som Françoise uppenbarade för mig när hon sade: »Fröken Albertine har rest«. Fantasien tar till kända element för att föreställa sig en okänd situation, och kan just därför inte föreställa sig den. Men känslan, även i dess mest kroppsliga form, präglas av den nya händelsens unika och för lång tid outplånliga signatur som av brännmärket efter ett blixtnedslag. Och jag vågade nätt och jämnt säga mig att även om jag hade räknat med uppbrottet – fast jag kanske varit oförmögen att föreställa mig det i hela dess fasa – så hade jag, till och med om Albertine underrättat mig på förhand och jag bestormat henne med både hotelser och böner, antagligen inte kunnat hindra det. Vad längtan till Venedig nu var mig fjärran! Den var försvunnen, liksom fordom i Combray längtan att lära känna madame de Guermantes försvann så snart den stund var inne då bara en enda sak betydde något: att ha mamma i mitt rum. Ty det var mycket riktigt all ängslan jag känt ända från barndomen, som nu manats fram av denna nya ångest och rusat till för att förstärka den och smälta samman med den till en enda, kvävande massa.

Den fysiska stöt i hjärtat som en dylik skilsmässa framkallar och som på grund av kroppens fruktansvärda förmåga att inregistrera gör smärtan på något sätt samtida med alla de tillfällen i

livet då man har lidit – denna stöt i hjärtat som kanske kvinnan i någon mån tar med i beräkningen (ty man bekymrar sig föga om andras smärta) när hon vill göra saknaden så intensiv som möjligt, vare sig hon bara låtsas ge sig i väg för att utverka förmånligare villkor för sig eller hon försvinner för alltid – för alltid! – och måttar ett slag antingen för att hämnas eller för att man skall fortsätta att älska henne eller (i avsikt att efterlämna ett fördelaktigare minne) för att häftigt slita sönder det nät av leda och likgiltighet som hon kände höll på att ta form – denna stöt i hjärtat hade man visserligen lovat sig själv att undvika, man hade tänkt sig att skiljas i godo. Men en skilsmässa i godo är något oändligt sällsynt, ty är förhållandet gott, så skiljs man inte. Och hur likgiltig man än visar sig mot en kvinna, känner hon ändå dunkelt att samma vana som kommer en att tröttna på henne också får en att fästa sig mer och mer vid henne, och hon är medveten om att en av de viktigaste förutsättningarna för en skilsmässa i godo är att man underrättar den andre innan man bryter upp. Men om hon underrättar honom, riskerar hon att få sina planer korsade. Varje kvinna känner att ju större makt hon har över en man, desto mer blir flykten enda sättet att komma ifrån honom. Hon blir rymmerska därför att hon är drottning; det ena ger det andra. Förvisso ligger det ett oerhört avstånd mellan den leda hon nyss ingav och det desperata behov att få henne tillbaka, som man känner i och med att hon flytt. Men förutom de skäl som anförts i detta verk och dem som i fortsättningen skall anföras, finns det ytterligare anledningar till detta. Först och främst äger avresan ofta rum i det ögonblick då den verkliga eller inbillade likgiltigheten är som störst, vid pendelns yttersta svängningspunkt. Kvinnan säger till sig själv: »Nej, detta kan inte fortsätta«, just därför att mannen bara talar om att gå ifrån henne, eller tänker göra det; och så är det hon som går sin väg. Då slår pendeln över till motsatta

svängningspunkten; det är den största intervallen. På en sekund slår pendeln över till denna punkt – och det är, bortsett från alla motiveringar som anförts, fullständigt naturligt! Hjärtat har sin pendelrörelse, och för övrigt är den kvinna som gått inte längre samma kvinna som nyss var här. Till hennes blott alltför välkända liv i ens närhet kommer plötsligt alla de liv som hon ofrånkomligen måste bli inblandad i, och kanske är det just i detta syfte som hon har lämnat en. Och denna nya rikedom i den försvunna kvinnans liv återverkar på den kvinna som levde i ens närhet och kanske planerade sitt uppbrott. Den rad av psykologiska fakta som man kan sluta sig till och som utgör en del av hennes liv tillsammans med en själv, av ens alltför tydliga leda vid henne men även av ens svartsjuka (sålunda har män som övergivits av flera kvinnor nästan alltid blivit övergivna på samma sätt på grund av sin karaktär, vilken alltid framkallar samma reaktioner som låter sig förutses: var och en har sitt särskilda sätt att bli bedragen liksom han har sitt eget sätt att bli förkyld) – denna rad av psykologiska fakta, som man utan större svårighet kan genomskåda, motsvarades säkerligen av en annan serie av fakta som man svävade i okunnighet om. Troligen hade hon sedan någon tid upprätthållit skriftlig eller muntlig förbindelse, via mellanhänder, med en viss man eller en viss kvinna, och väntat på en viss signal som man kanske själv omedvetet har givit när man sade: »Monsieur X... var här och hälsade på mig i går«, om hon nu hade kommit överens med monsieur X... att denne skulle besöka mig dagen innan hon själv begav sig till honom. Vilken mängd av möjliga hypoteser! Men bara möjliga. Jag var så skicklig i att konstruera sanningen, men endast en tänkbar sanning, att en dag när jag av misstag öppnat ett brev adresserat till en av mina älskarinnor, ett brev skrivet i på förhand överenskommen stil, där det stod: »Väntar fortfarande på signal för att gå till markis de Saint-Loup,

underrätta i morgon per telefon«, upptäckte jag däri en hel flyktplan; namnet markis de Saint-Loup stod för något helt annat, ty min älskarinna kände inte Saint-Loup men hade hört mig tala om honom; för övrigt var brevet undertecknat med ett slags täcknamn, utan någon ytterligare fras. Men detta brev var inte adresserat till min älskarinna utan till en person i samma hus, vars namn blivit felläst. Brevet var inte skrivet i någon på förhand överenskommen stil utan på dålig franska, emedan det författats av en amerikanska som faktiskt var god vän till Saint-Loup, vilket denne själv berättade för mig. Och det egendomliga sättet varpå amerikanen utformade vissa bokstäver hade kommit ett alldeles riktigt men utländskt namn att se ut som ett täcknamn. Den dagen hade jag alltså tagit fullständigt fel i mina misstankar. Men själva den intellektuella konstruktion som kommit mig att se ett sammanhang mellan alla dessa felaktiga data var så rigoröst överensstämmande med sanningen, att när min älskarinna (som då ville leva hela sitt liv tillsammans med mig) tre månader senare lämnade mig, skedde det på ett sätt som var absolut identiskt med vad jag först räknat ut. Det kom ett brev med samma egenheter som jag felaktigt tillskrivit det första brevet, men denna gång var det verkligen avsett som signal; Albertine hade alltså planlagt sin flykt sedan länge.

Denna olycka var den största som någonsin drabbat mig. Men om möjligt starkare än den smärta den vållade mig var nyfikenheten på vad som var orsaken till denna olycka: vem hade Albertine längtat efter, vem hade hon flytt till? Men källorna till sådana avgörande händelser är som flodernas: hur man än letar på jordytan, finner man dem inte. Jag har inte berättat (ty jag uppfattade det då som ren tillgjordhet, dåligt humör och vad som när det gällde Françoise brukade betecknas som tjurighet) att alltifrån den dag då Albertine upphört att kyssa mig hade hon gått omkring med libjudarmin, stel

som en pinne, och anlagt en sorgesam röst i de vardagligaste sammanhang, med långsamma rörelser och aldrig ett leende på läpparna. Jag kan inte påstå att det fanns bevis för något som helst hemligt samförstånd med yttervärlden. Françoise berättade visserligen efteråt att Albertines rum varit tomt när hon två dagar tidigare hade kommit in i det, och att gardinerna varit fördragna, men på luften och på bullret hade hon märkt att det franska fönstret stod öppet. Och mycket riktigt. Albertine fanns ute på balkongen. Men det var inte troligt att hon därifrån kunde ha meddelat sig med någon, och de fördragna gardinerna berodde troligen på att hon visste att jag var rädd för drag och att även om gardinerna var ett otillräckligt skydd mot sådant, skulle de ha hindrat Françoise att utifrån korridoren upptäcka att fönsterluckorna öppnats så tidigt. Nej, jag finner ingenting, så när som på en liten detalj som inte bevisar något annat än att hon en dag i förväg visste att hon skulle ge sig av. Ty föregående dag hade hon utan att jag märkte det tagit en stor mängd omslagspapper och packduk som fanns i mitt rum; hela natten packade hon sedan in sina otaliga morgonrockar och negligéer för att kunna ge sig i väg på morgonen. Det var det enda, det var allt. Jag kan inte fästa något särskilt avseende vid att hon den kvällen nästan med våld hade tvingat på mig tusen francs som hon var skyldig mig; detta var ingenting märkvärdigt, eftersom hon var ytterligt noggrann i penningaffärer.

Ja, hon hade tagit omslagspapperet föregående dag, men hon måste ha vetat tidigare att hon skulle ge sig av. Ty det var inte sorgen som drev henne att bryta upp, det var beslutet att bryta upp, att avstå från det liv hon drömt sig, som kom henne att se så sorgsen ut. Sorgen och nära nog högtidligt kylig gentemot mig, utom sista kvällen, då hon efter att ha stannat kvar i mitt rum längre än hon själv ville (vilket förvånade mig, ty annars var det alltid hon som brukade vilja draga ut på tiden), blev

stående i dörren och sade: »Adjö, lille vän, adjö, lille vän.« Men det fäste jag mig inte vid just då. Françoise berättade att när hon sedan på morgonen talade om att hon tänkte resa, var hon fortfarande så sorgsen och ännu mera spikrak och stel än de senaste dagarna, och när hon sade: »Adjö, Françoise«, trodde vår trotjänarinna att hon skulle svimma (men förklaringen kunde ju också vara trötthet, eftersom hon inte hade varit ur kläderna utan hela natten sysslat med att packa allt utom de saker hon måste be Françoise att hämta och som inte fanns i hennes rum eller hennes toalettrum). När man får höra sådant inser man att den kvinna som på sistone tett sig mycket mindre tjusande än alla andra som man träffar på bara man går ut på en promenad, den kvinna som man kände sig bitter över att behöva offra de andra för, tvärtom var den som betydde tusen gånger mera för en. Ty valet står inte längre mellan en njutning som på grund av vanan, och kanske också genom föremålets obetydlighet, blivit nära nog obefintlig, och andra njutningar som ter sig frestande och tjusande, utan mellan dessa senare och något som är oändligt mycket starkare än de, nämligen medlidande med smärtan.

Genom att lova mig själv att Albertine skulle vara tillbaka samma kväll hade jag gripit mig an med det mest överhängande och lagt en ny tillförsikt som plåster på såret efter den forna tillförsikt som plötsligt slitits bort. Men hur snabbt min självbevaringsdrift än reagerat hade jag dock en sekund stått hjälplös efter Françoises meddelande, och även om jag nu visste att Albertine skulle vara hos mig i kväll, vaknade ånyo den smärta jag känt i det ögonblick då jag ännu inte hade meddelat mig själv att hon skulle komma tillbaka (det ögonblick som följt på orden: »Fröken Albertine bad att få sina koffertar, fröken Albertine har rest«) – den återföddes spontant inom mig, likadan som förut, det vill säga som om jag alltjämt svävat i okunnighet om

Albertines nära förestående återkomst. Ty hon måste komma tillbaka, men av sig själv. Att utöva påtryckningar eller be henne komma hem skulle under alla omständigheter motverka själva syftet. Visserligen hade jag inte längre styrka att avstå från henne så som jag en gång avstått från Gilberte. Viktigare än att återse Albertine var faktiskt att få ett slut på den fysiska ångest som mitt hjärta, mindre starkt än förr, inte längre kunde uthärda. Vanan att inte använda min vilja, vare sig det gällde arbete eller annat, hade dessutom förslappat mig. Men framför allt var denna ångest ojämförligt mycket starkare än någon jag tidigare känt, av många skäl, varav det viktigaste kanske inte var att jag aldrig upplevat någon sinnlig njutning med madame de Guermantes och Gilberte, utan att Vanans oerhörda styrka inte ingick i min kärlek till dem; jag hade ju inte träffat dem varje dag och varje stund på dygnet, vilket varit omöjligt och därför heller inte nödvändigt. Och nu, då mitt hjärta var ur stånd att vilja och frivilligt utstå smärtan och därför endast fann en enda möjlig lösning, nämligen att Albertine till varje pris måste komma tillbaka, nu skulle kanske den motsatta lösningen (att frivilligt avstå och gradvis resignera) ha tett sig som en romanlösning, otänkbar i det verkliga livet, om jag inte själv en gång hade valt den när det var fråga om Gilberte. Jag visste alltså att även denna andra lösning kunde accepteras, och det av en och samme man, ty jag var alltjämt ungefär densamme. Men tiden hade varit med i spelet, tiden som gjort mig äldre och som också hade medfört att Albertine varit oavbrutet närvarande hos mig under vår förbindelse. Men även om jag inte kunde avstå från henne, hade jag ändå kvar något som jag känt inför Gilberte, nämligen den stolthet som gjorde att jag inte ville göra mig till en förhatlig leksak för Albertine genom att skicka bud efter henne; tvärtom måste hon komma tillbaka utan att jag tycktes angelägen därom. För att vinna tid ville jag nu stiga upp, men

hejdades av smärtan: det var min första uppstigning sedan hon lämnat mig. Jag var dock tvungen att raskt kläda på mig för att gå till Albertines portvakt och inhämta upplysningar.

Smärtan är en förlängning av en påtvingad psykisk chock och strävar efter att byta form; man hoppas få den att förflyktigas genom att smida planer och begära upplysningar, man vill att den skall genomgå sina otaliga metamorfoser, ty det kräver mindre mod än att bevara den oförställd; den bädd som man delar med sin smärta ter sig så smal, så hård, så kall. Jag tvingade mig alltså åter att stå på benen, rörde mig oändligt försiktigt i rummet och placerade mig så att jag varken kunde se Albertines stol, pianolan på vars pedaler hennes guldtofflor hade vilat, eller något enda av de föremål som hon använt och som alla ånyo tycktes vilja underrätta mig om hennes försvinnande och på det särskilda språk som mina minnen hade inpräglat hos dem ge mig en ny version, en annan tolkning därav. Men trots att jag inte betraktade dem, kunde jag inte undgå att se dem: mina krafter svek mig och jag föll ned i en av de blå sidenfåtöljer vars glänsande yta för bara en timme sedan, i det halvmörka rummet bedövat av en stråle dager, inspirerat mig till drömmar som jag då lidelsefullt invaggat mig i men som nu tedde sig oändligt fjärran. Ack, intill denna minut hade jag aldrig satt mig i den utan att Albertine ännu var hos mig. Det blev mig också omöjligt att sitta kvar, jag reste mig, och för varje ögonblick fanns det sålunda något av de oräkneliga små »jag« av vilka vi består, som ännu inte fått reda på Albertines avresa och måste underrättas; jag måste meddela alla dessa varelser, alla dessa »jag«, den olycka som inträffat och som de alltjämt var ovetande om – och detta var ännu grymmare än om de varit främlingar och inte lånat min sensibilitet för att känna smärta; var och en av dem måste i sin tur för första gången höra orden »Albertine bad att få sina koffertar« (dessa koffertar i likkistform som jag

i Balbec sett lastas på tåget tillsammans med min mors). »Albertine har rest.« Vart och ett av dessa jag måste få meddelande om min sorg, sorgen som ingalunda är en pessimistisk slutsats som man fritt kan draga ur en samling ödesdigra omständigheter, utan det sporadiska och ofrivilliga återuppvaknandet av ett alldeles bestämt, utifrån kommande intryck som man inte själv har valt. Några av dessa »jag« hade jag inte sett till på ganska länge, exempelvis det jag som var jag när jag fick håret klippt (jag hade inte tänkt på att det var frisörens dag). Detta »jag« hade jag glömt, och när det visade sig brast jag i gråt, som man gör på en begravning när man får syn på en gammal pensionerad trotjänare som känt den döda. Så mindes jag plötsligt att jag den senaste veckan stundtals gripits av en panisk skräck som jag inte erkänt för mig själv. I dessa stunder hade jag dock diskuterat inom mig och tänkt: »Det är ju ändå onödigt att räkna med hypotesen att hon plötsligt skulle ge sig i väg. Den är orimlig. Om jag anförtrodde den åt en förnuftig och klok man (vilket jag skulle ha gjort för att lugna mig, om inte svartsjukan hindrat mig från att ge förtroenden), skulle han säkert säga: 'Vilken vansinnig idé. Det är ju otänkbart.' (Och vi hade faktiskt inte grälat en enda gång.) Man har ju ett motiv för att bryta upp. Man talar om det. Man ger motparten tillfälle att svara. Man ger sig helt enkelt inte av så där. Nej, det är ju barnsligt. Det är den enda hypotes som verkligen är orimlig.« Ändå hade jag varje morgon dragit en djup suck av lättnad när hon visade sig så snart jag ringde. Och när Françoise räckt mig Albertines brev hade jag omedelbart förstått att det var fråga om den sak som inte kunde inträffa, om detta uppbrott som jag på sätt och vis hade vetat om flera dagar i förväg, trots alla logiska skäl jag hade att känna mig lugn. Jag sade mig detta nära nog med en klarsynthetens tillfredsställelse mitt i min förtvivlan, liksom en mördare som vet att han inte kan bli upptäckt

men ändå är rädd, och som plötsligt får se sitt offers namn stå skrivet på en bunt rättegångshandlingar hos rannsaktionsdomaren till vilken han blivit kallad. Nu inriktade jag mig på hoppet att Albertine hade rest till sin moster i Touraine, där hon i stort sett var ganska väl övervakad och inte skulle kunna ta sig för särskilt mycket innan jag hämtade henne tillbaka. Mina värsta farhågor hade varit att hon skulle stanna i Paris eller resa till Amsterdam eller Montjouvain, med andra ord att hon flytt för att ägna sig åt något som hon mig ovetande hade planerat. När jag tänkte på Paris, Amsterdam och Montjouvain, det vill säga flera platser, var det emellertid bara möjligheter som föresvävade mig, men när Albertines portvakt svarade att hon rest till Touraine blev denna vistelseort, som jag trodde var den jag hoppats på, med ens den förfärligaste av alla, ty den var verklig; torterad av nuets visshet och framtidens ovisshet föreställde jag mig för första gången hur Albertine började en ny tillvaro som hon ville ha skild från mig, kanske för en längre tid, kanske för alltid, en tillvaro där hon skulle förverkliga detta okända som förr så ofta hade oroat mig, fastän jag då haft lyckan att äga och smeka dess yttre hölje, detta ljuva, outgrundliga ansikte som var i mitt våld. I grund och botten var det detta okända som jag älskade. Utanför Albertines port fick jag syn på en liten fattig flicka som betraktade mig med stora ögon och såg så rar ut att jag frågade om hon inte ville följa med mig hem, ungefär som jag skulle ha gjort om hon varit en hund med trofast blick. Hon tycktes bli glad. Hemma satt jag en stund med henne i knät, men hennes närvaro kom mig att alltför starkt känna Albertines frånvaro, och snart stod jag inte ut längre utan bad henne gå sin väg, efter att ha givit henne en femhundrafrancssedel. Men kort därefter kom tanken tillbaka att jag kunde få någon annan liten flicka att vara hos mig, så att jag slapp vara ensam; en sådan oskyldig varelse kunde bli mig till

hjälp och tröst, och endast tack vare denna dröm förmådde jag utvärda tanken att det kanske skulle dröja en tid innan Albertine kom tillbaka. Albertine själv existerade knappast inom mig annat än i form av sitt namn, vilket oupphörligt, så när som på något kort andrum vid uppvaknandet, skrevs in i min hjärna. Om jag hade tänkt högt skulle jag ständigt ha upprepat det, och mitt pladder skulle ha varit lika monotont och begränsat som om jag blivit förvandlad till fågel, en fågel likt den i fabeln, vars skri i oändlighet upprepar namnet på den han älskat när han var människa. Man säger det för sig själv, och eftersom man inte yppar det, är det som om man skrev det i sig själv, som om det satte sitt spår i hjärnan så att denna till slut, likt en vägg där någon roat sig med att klottra, blir helt och hållet täckt av den älskades namn, tusen gånger upprepat. Man skriver det ständigt i tankarna så länge man är lycklig, och ännu mer när man är olycklig. Och när man upprepar detta namn som inte skänker en något mer än det man redan vet, känner man ett ständigt pånyttfött behov, men småningom också trötthet. Köttets lust ägnade jag nu inte en tanke; jag såg inte ens för mig bilden av denna Albertine, som dock var orsak till en sådan omvälvning i hela min varelse; hennes kropp var inte synlig för mig, och om jag velat isolera den föreställning – ty någon sådan finns ju alltid – som var knuten till min plåga, skulle det ha varit än ovissheten om hennes sinnesstämning när hon lämnade mig – räknade hon med att återvända eller ej? – än olika sätt att få henne tillbaka. Kanske ligger det något symboliskt och sant i att den som man tillskriver sin oro upptar så liten plats däri. Det beror på att hennes person faktiskt spelar föga roll; avgörande är däremot hela det komplex av sinnesrörelser och ängslan som man tidigare genom tillfälligheternas spel har upplevt i samband med henne och som vanan har förknippat med henne. Detta visar sig tydligt redan av den leda man erfar mitt i lyckan, men

än mer av att själva frågan om man träffar eller inte träffar henne, om man blir uppskattad av henne eller ej, om hon står till ens förfogande eller ej, blir en likgiltig så snart man inte längre behöver ställa sig den utom när det gäller själva hennes person – frågan har blivit meningslös och komplexet av sinnestörelser och ängslan är glömt, i varje fall i samband med henne, ty det kan ha utvecklats på nytt, men då överfört på någon annan. Dessförinnan, när det ännu stod i samband med henne, trodde man att ens lycka var beroende av hennes person, men det enda den var beroende av var att ens ängslan upphörde. Det omedvetna såg alltså klarare än man själv, när det just då krympte bilden av den älskade kvinnan, en bild som man, i det fruktansvärda drama där själva ens liv kunde hänga på att man återfann henne och slapp vänta på henne, kanske rentav hade glömt eller bara hade ett oklart och inte särskilt fördelaktigt intryck av. Den krympande bilden av kvinnan är en logisk och ofrånkomlig följd av det sätt varpå kärleken utvecklas, en tydlig allegori av kärlekens subjektiva natur.

Hennes sinnestämning vid avfärden liknade säkert den som kommer folken att förbereda sitt diplomatiska agerande med en militär styrkedemonstration. Troligen hade hon givit sig i väg endast för att skaffa sig förmånligare villkor: större frihet, mera lyx. I så fall borde jag haft övertaget, om jag bara förmått vänta, avvakta det ögonblick då hon insåg att hon inte uppnådde något och frivilligt kom tillbaka. Men om man i kortspel och krig, där det enbart gäller att vinna, kan hålla stånd mot bluff, är villkoren inte desamma i fråga om kärlek och svartsjuka, för att inte tala om smärta. Om jag för att vänta, för att hålla stånd, lät Albertine vara borta från mig i flera dagar, kanske veckor, då skulle jag omintetgöra det som varit mitt mål under mer än ett år: att inte lämna henne ensam en enda timme. Alla mina försiktighetsmått bleve meningslösa om jag nu gav henne tid

och möjlighet att vara mig otrogen så mycket hon ville; om hon slutligen gav upp, skulle jag aldrig kunna glömma den tid då hon varit ensam, och även om jag segrade till slut, skulle jag i alla fall vara besegrad i det förflutna, det vill säga ohjälpligt.

Vad beträffar utsikterna att få Albertine att komma igen, tedde de sig ljusa i samma mån som hypotesen att hon givit sig av i hopp om att bli kallad tillbaka på bättre villkor föreföll vara den troligaste. Det var den säkert för alla som inte trodde på Albertines uppriktighet, exempelvis Françoise. Men mitt förnuft, som långt innan jag visste något hade sagt mig att den enda möjliga förklaringen till hennes dåliga humör eller besynnerliga sätt vid vissa tillfällen var att hon hyste planer på ett definitivt uppbrott, hade nu, när detta uppbrott väl var ett fullbordat faktum, svårt att tro att det endast skulle vara simulerat. Jag säger: mitt förnuft – inte jag. Hypotesen om ett fingerat uppbrott blev allt mer nödvändig för mig ju mindre trolig den var, och den vann i styrka vad den förlorade i sannolikhet. När man står vid avgrundens rand och det tycks som om Gud hade övergivit en, tvekar man inte längre att vänta sig att han skall göra ett under. Jag erkänner att jag i hela denna sak trots all min smärta var en mycket apatisk polis. Men Albertines flykt hade inte givit mig tillbaka de färdigheter som jag förlorat genom att alltid låta andra övervaka henne. Jag hade bara en enda tanke: att anförtro sökandet åt någon annan. Denne andre blev Saint-Loup, som samtyckte. Att få överantvarda alla dessa dagars ängslan åt en annan fyllde mig med glädje, och jag ryckte upp mig, övertygad om att allt skulle gå bra: mina händer blev plötsligt torra som förut och inte längre svettiga som de varit alltsedan Françoise uttalade orden »Fröken Albertine har rest.« När jag fattade beslutet att leva tillsammans med Albertine och rentav gifta mig med henne, var det, som man minns, för att kunna övervaka henne, hålla reda på vad hon gjorde, hindra

henne att återknyta förbindelsen med mademoiselle Vinteuil. Det var i mitt ohyggligt upprivna tillstånd efter hennes bekännelse i Balbec, när hon som en alldeles naturlig sak berättat för mig – och jag, trots att det var den största sorg jag dittills upplevat, förmådde låtsas att jag fann det helt naturligt – vad jag inte ens i mina värsta misstankar skulle vågat föreställa mig. (Det är sällsamt att svartsjukan, som ständigt sysslar med att spinna små falska hypoteser, har så ringa fantasi när det gäller att upptäcka sanningen.) Och min kärlek, som uppstått framför allt ur ett behov att hindra Albertine att begå felsteg, denna kärlek bar i fortsättningen spår av sitt ursprung. Att vara med henne brydde jag mig inte mycket om, ifall jag bara kunde hindra »den flyktiga varelsen« att bege sig hit eller dit. Att hindra detta hade jag uppdragit åt andras ögon och andras sällskap, och bara de om aftonen gav mig en lugnande liten rapport, upplöstes mina farhågor i gott humör.

Genom att intala mig själv att Albertine, vilka åtgärder jag än måste vidtaga, skulle vara tillbaka samma afton, hade jag skjutit åt sidan den smärta Françoise berett mig när hon sade att Albertine var försvunnen (mitt jag hade ju blivit överrumplad och för ett ögonblick trott att detta försvinnande var definitivt). Men när den ursprungliga smärtan, i kraft av det självständiga liv den levde, efter ett avbrott spontant återvände, var den alltjämt lika fruktansvärd, ty den var äldre än det trösterika löfte jag givit mig själv att hämta tillbaka Albertine samma kväll. Min smärta visste ingenting om denna försäkran, som skulle ha lugnat den. För att sätta i verket vad som behövdes för att få henne tillbaka var jag än en gång dömd att låtsas som om jag inte älskade henne och inte led av hennes frånvaro – inte för att denna hållning någonsin haft nämnvärd verkan, men därför att jag intagit den ända sedan jag började älska Albertine; jag var dömd att fortsätta ljuga för henne. Om jag

lyckades ge henne intrycket att jag avstått från henne kunde jag vidtaga desto mer energiska åtgärder för att få henne att komma tillbaka. Jag beslöt att skriva ett avskedsbrev i vilket jag betraktade hennes uppbrott som definitivt, samtidigt som jag skickade Saint-Loup till madame Bontemps för att, liksom utan min vetskap, utöva de grövsta påtryckningar på henne för att Albertine omedelbart skulle återvända. Visserligen hade jag när det gällde Gilberte fått erfara det riskabla i att skriva brev där man betygar en likgiltighet som först är låtsad men småningom blir verklig. Och denna erfarenhet borde ha avhållit mig från att till Albertine skriva brev av samma karaktär som de jag skrivit till Gilberte. Men det som kallas erfarenhet är ingenting annat än att man själv blir medveten om ett karaktärsdrag som givetvis framträder på nytt, och detta så mycket starkare som man redan en gång klart insett det, varför den spontana impuls som första gången ledde en förstärks av påverkan från minnet. Det mänskliga plagiat som är svårast att undgå, för individerna och även för folken, som framhärdar i sina fel och bara förvärrar dem, är självplagiatet.

Jag visste att Saint-Loup var i Paris och skickade ögonblickligen bud efter honom; han anlände, snabb och effektiv som fordom i Doncières, och gick med på att omedelbart resa till Touraine. Jag lade fram följande plan för honom: han skulle stiga av i Châtellerault, fråga efter madame Bontemps hus och vänta tills Albertine gått ut, ty hon skulle kunna känna igen honom. »Är jag alltså bekant med flickan som du talar om?» frågade han. Jag sade att jag inte trodde det. Dessa planer fyllde mig med gränslös glädje. Ändå stod de i total motsats till vad jag ursprungligen föresatt mig: att undvika allt som kunde ge intrycket att jag försökte få tillbaka Albertine – och nu måste man ofrånkomligen få detta intryck. Men det hade en oskattbar fördel framför »det enda riktiga«, nämligen att jag kunde